

Amelia WOJCIECHOWSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0009-0005-7475-028X

Michał STEFANOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0000-0002-8650-8491

Perspektywy końca politycznej schizmy. Wpływ porozumienia saudyjsko-irańskiego na sytuację regionu the Middle East and North Africa

Streszczenie: W poniższym opracowaniu przedstawiono wpływ porozumienia saudyjsko-irańskiego na sytuację w regionie *the Middle East and North Africa*. W artykule przedstawiono perspektywy na współpracę wyżej wymienionych państw. Główna hipoteza opracowania opiera się na twierdzeniu, iż porozumienie saudyjsko-irańskie może odgrywać istotną rolę dla stabilności regionalnej. W celu zrozumienia uwarunkowań tego procesu znaczące okazuje się przeanalizowanie implikacji polityk zagranicznych Królestwa Arabii Saudyjskiej oraz Islamskiej Republiki Iranu. W swoich rozważaniach autorzy dążą do zilustrowania istoty porozumienia, które w znacznym stopniu może się przyczynić do stabilizacji w regionie *MENA*. Autorzy zdecydowali się na zgłębienie powyższego tematu, z uwagi na aktualność wydarzenia, a także świadomość złożonych reperkusji, wpływających na współczesne stosunki międzynarodowe. Dodatkowo poprzez analizę dyskursu badawczego zauważono, z jednej strony, znaczne zainteresowanie relacjami saudyjsko-irańskimi przez zagranicznych badaczy oraz badaczki, z drugiej zaś, brak wystarczającego zgłębienia ze strony polskiego środowiska naukowego¹. Jakie są główne różnice w strategii Iranu i Arabii Saudyjskiej w regionie *MENA*, oraz jaki jest związek między interesem Chińskiej Republiki Ludowej, a Bliskim Wschodem to główne problemy, które potraktowano w tym tekście. Kierując się przede wszystkim obserwacją empiryczną autorzy postarają się dowieść, że porozumienie saudyjsko-irańskie wykracza swoimi efektami daleko poza te dwa państwa i oddziaływać będzie na cały region. To wszystko przy jednoczesnym zachowaniu ostrożności w wysuwaniu predykcji na przyszłość. Autorzy w tekście odpowiadają na pytania: Czy porozumienie saudyjsko-irańskie może

¹ Warto wspomnieć o następujących zagranicznych publikacjach: K. Ghattas, *Black Wave : Saudi Arabia, Iran, and the Forty-Year Rivalry that Unraveled Culture, Religion, and Collective Memory in the Middle East*; S. Mabon, *Saudi Arabia & Iran: Power and Rivalry in the Middle East*; I. Fraihat, *Iran and Saudi Arabia. Taming a chaotic conflict*.

odgrywać istotną rolę dla stabilności regionalnej i czy postępujące w takiej formie porozumienia doprowadzą do końca politycznej schizmy Iranu z Arabią Saudyjską.

Słowa kluczowe: Królestwo Arabii Saudyjskiej, Islamska Republika Iranu, porozumienie, polityka zagraniczna, the Middle East and North Africa

*

Stosunki między Królestwem Arabii Saudyjskiej a Islamską Republiką Iranu od wielu lat były poddawane coraz większym napięciom oraz momentom eskalacji. Świadczyć może o tym fakt, iż w opracowaniach naukowych część konfliktów w regionie *the Middle East and North Africa*, zyskiwało określenie wojny zastępczej – *proxy war* – z uwagi na zaangażowanie w nich wyżej wymienionych państw². Stąd w ostatnim czasie znacząca część opinii społecznej została zaabsorbowana porozumieniem saudyjsko-irańskim, które przywróciło zerwane w 2016 roku stosunki dyplomatyczne między państwami. Negocjacje odbywały się za pośrednictwem Chińskiej Republiki Ludowej, a samo zwieńczenie procesu zostało ogłoszone 10 marca w Pekinie, przez ministra spraw zagranicznych Chińskiej Republiki Ludowej, Wanga Yi, najwyższego urzędnika ds. bezpieczeństwa Iranu – Aliego Shamkhaniego i Musaida Al Aibana – doradcę ds. bezpieczeństwa narodowego Arabii Saudyjskiej. W naukowym oraz medialnym dyskursie skalę wydarzenia porównuje się do *Porozumień Abrahamowych*, które dotyczyły nawiązania stosunków dyplomatycznych między Izraelem a Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi i Bahrajnem, natomiast w dalszej kolejności z Marokiem i Sudanem. Wówczas mocarstwem pośredniczącym były Stany Zjednoczone (Parsi, Aljabri, 2023).

Porozumienie saudyjsko-irańskie staje się początkiem dla jakże długiego procesu normalizacji stosunków między dwoma skonfliktowanymi państwami Bliskiego Wschodu. Wydarzenie to wywołało bez wątpienia dychotomiczne reakcje. Z jednej strony, były to obawy związane z rolą Chińskiej Republiki Ludowej w osiągnięciu porozumienia, z drugiej zaś, nadzieje na pokój w burzliwym i skonfliktowanym regionie. Normalizacja stosunków między Królestwem Arabii Saudyjskiej i Islamską Republiką Iranu może w dalszej perspektywie przyczynić się do osłabienia ry-

² W tym momencie warto wymienić: wojnę domową w Jemenie, wojna domowa w Syrii, a także rywalizację szyicko-sunnicką w Bahrajnie, Libanie i Katarze.

walizacji sunnicko-szyickiej, a także zakończenia trwającej od 2015 roku wojny domowej w Jemenie, a co za tym idzie do częściowej stabilizacji w tej części świata.

Treść porozumienia

W tekście porozumienia oprócz przywrócenia zerwanych stosunków dyplomatycznych zobowiązano się również do ponownego otwarcia budynków ambasad, w terminie nie dłuższym niż 2 miesiące od podpisania dokumentu. Oprócz tego rząd saudyjski ma zakończyć wsparcie dla kanału telewizyjnego *Iran International*, który jest uważany przez Teheran za dysydenckie medium. W kontekście wspomnianej wyżej wojny domowej w Jemenie – strony mają podtrzymać podpisane w kwietniu 2022 roku zawieszenie broni, a docelowo rozpoczną się prace nad formalnym porozumieniem pokojowym. Iran ma zaprzestać dostarczania broni Houthim, dodatkowo ma ich przekonać do wstrzymania ataków raketowych na elementy saudyjskiej infrastruktury wydobywczej. ChRL jako mediator i gospodarz porozumienia mają obserwować proces implementacji jego założeń (Fantappie, Nasr, 2023). W tekście wieńczącym negocjacje nie zabrakło również sformułowań dotyczących poszanowania suwerenności, nieingerowania w sprawy wewnętrzne. Dodatkowo zaakcentowano wznowienie zerwanych umów handlowych, a także współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa. Środkiem służącym do realizacji tych celów, jak i wzmocnieniu relacji bilateralnych mają być spotkania ministrów spraw zagranicznych obu państw (Parsi, Aljabri, 2023).

Implikacje saudyjskiego stanowiska wobec porozumienia z Islamską Republiką Iranu

Analizując determinanty saudyjskiego stanowiska należy zwrócić uwagę na kilka wydarzeń, które doprowadziły do zawarcia porozumienia. Pierwsze z nich jest związane z coraz bardziej ochładzającymi się stosunkami amerykańsko-saudyjskimi. Współpraca tych dwóch podmiotów opierała się przede wszystkim na aspektach związanych z wymianą handlową, obronnością oraz bezpieczeństwem i stabilnością w regionie (*US Relations with Saudi Arabia*). Bez wątplenia w ostatnim czasie, dokładnie zaś w latach 2018–2022, relacje amerykańsko-saudyjskie uległy częściowo

wemu osłabieniu. Za pierwszą oznakę tego stanu rzeczy należy uważać zamordowanie Jamala Khashoggiego – saudyjskiego dziennikarza i przeciwnika księcia koronnego Muhammeda bin Salmana, w budynku konsultatu saudyjskiego w Stambule. Akt dokonany przez saudyjskich agentów, najprawdopodobniej na zlecenie MBS, przyczynił się do ochłodzenia zarówno relacji saudyjsko-tureckich, ale przede wszystkim saudyjsko-amerykańskich. Pomimo tego, iż od brutalnego morderstwa minęło już pięć lat, wciąż toczy się postępowanie sądowe w Federalnym Sądzie w Waszyngtonie, w którym pozew przeciwko księciu koronnemu wniosła narzeczona dziennikarza (Marquardt, 2022). Jednakże w związku z ostatnią decyzją administracji Bidena, Mohammed bin Salman, z uwagi na sprawowaną przez siebie funkcję premiera Królestwa Arabii Saudyjskiej, otrzymał immunitet jako zagraniczny szef rządu (Slow, Davies, 2022). Nie sposób jednak nie zauważyć, iż to brutalne morderstwo skutkowało znacznym ochłodzeniem się relacji na linii USA–KAS. W związku z sprawą pojawiło się wiele oskarżeń o łamanie praw człowieka w Królestwie, w szczególności skierowanych wobec księcia koronnego.

W relacjach Arabii Saudyjskiej ze Stanami Zjednoczonymi, kolejne przededefiniowanie nastąpiło po wydarzeniach z roku 2019, kiedy to rebelianci Ruchu Houthi dokonali ataku na saudyjskie obiekty naftowe w Abqaiq i Khurais. Atak miał na celu wyrządzenie szkód królestwu, które wspierało amerykańskie sankcje nałożone na Iran (Parsi, Aljabri, 2023). Saudyjczycy oczekiwali od administracji Stanów Zjednoczonych odpowiednich działań, które w ich mniemaniu oddawałby adekwatność relacji między dwoma państwami. Jednakże amerykańscy decydenci – na czele z ówczesnym prezydentem Donaldem Trumpem – idąc za swym sztaampowym mottem „America first” nie podjęli wysiłków, które mogłyby doprowadzić do eskalacji sytuacji w regionie. Po tym precedensie saudyjscy decydenci poczuli się „zdradzeni”, rozumiejąc iż nie mogą bezgranicznie polegać na sojuszu z Amerykanami (Parsi, Aljabri, 2023). Stąd też, pomimo zerwanych stosunków dyplomatycznych i trwającej wojny domowej w Jemenie (*de facto proxy war* między Iranem a Arabią Saudyjską), obydwie państwa uczestniczyły w rozmowach mediacyjnych, które były prowadzone za pomocą starń Iraku oraz Omanu (Parsi, Aljabri, 2023). W związku z tym obecne porozumienie staje się częściowym zwieńczeniem dialogu rozpoczętego w 2019 roku. Na chwilę obecną, głównym motywem działań była chęć zabezpieczenia swoich granic przed atakami irańskich dronów (Barnes-Dacey, Bianco, Geranmayeh, 2023). Takie porozumienie daje okazję do wzmocnienia swojego bezpie-

czeństwa, przy jednoczesnym poszukiwaniu kolejnych partnerów. Arabia Saudyjska rezygnując z postawy stricte konfrontacyjnej, na rzecz rozwiązań dyplomatycznych, realizuje swój narodowy interes. Świadczy o tym również fakt, iż saudyjscy przywódcy, zdając sobie sprawę z konsternacji Stanów Zjednoczonych, związanych z chińskim pośrednictwem w porozumieniu, mogą uzyskać od USA jeszcze większe gwarancje bezpieczeństwa, w obawie przed rosnącymi wpływami ChRL w regionie (Barnes-Dacey, Bianco, Geranmayeh, 2023). W tym momencie warto zwrócić uwagę na kwestię chińsko-saudyjskiego partnerstwa. Dla Arabii Saudyjskiej, ChRL jest największym partnerem handlowym, zarówno w kwestii eksportu ropy naftowej, jak i wielkości inwestycji w projekty *Saudi Vision 2030* (Fulton, 2020). Chińczyków i Saudów od 2016 roku łączy wszechstronne partnerstwo strategiczne. Łączy się to z faktem, iż chiński model silnego państwa skoncentrowanego na rozwoju gospodarczym i ściśle kontrolującego reformy polityczne jest atrakcyjny, zarówno dla Arabii Saudyjskiej, jak i wielu innych państw regionu. W konsekwencji może on zapewnić możliwość współpracy w wielu kwestiach, w których partnerzy demokratyczni nie są w stanie się odnaleźć lub wymagają od państw niedemokratycznych spełnienia określonych warunków, dotyczących, m.in.: poszanowania praw człowieka. Stąd też, zarówno Arabii Saudyjskiej, jak i ChRL, wobec wzajemnych korzyści i strategii *win-win*, zależy na ustabilizowaniu sytuacji w regionie *MENA*.

Wdarzenia ostatnich lat pokazują, iż Rijad okazuje coraz większe zaangażowanie w globalnej gospodarce politycznej – *global political economy* (Young, 2022). Decydenci saudyjscy – na czele z księciem koronnym – zamierzają wykorzystać obecne fluktuacje systemu międzynarodowego. W mniemaniu następcy tronu Arabia Saudyjska nie powinna być traktowana jako drugorzędny gracz, który będzie się podporządkowywał wizji pozostałych mocarstw. Przykładem takiej sytuacji jest decyzja Rijadu z października 2022 roku, w wyniku której ramach organizacji OPEC+, ograniczono wydobycie ropy naftowej do 2 milionów baryłek dziennie. O takim rozwiązaniu zdecydowano, pomimo próśb ze strony administracji Bidena, w interesie której leżało zwiększanie wydobycia, co ograniczałoby zależność od rosyjskiej ropy (Wald, 2022).

W optyce Arabii Saudyjskiej, mają oni prawo współpracować ze zróżnicowanymi państwami, aby stać się aktywnym podmiotem w globalnej gospodarce, a także znaczącym graczem w systemie międzynarodowym (Young, 2022). W obliczu niestabilności na rynkach energetycznych,

KAS jako jeden z najbardziej znaczących eksporterów ropy naftowej musi zapewnić swojej gospodarce stabilność i rozwój. Dla Królestwa przyszłość to gospodarki wschodzące – *emerging markets* – a jedną z bardziej znaczących jest właśnie Arabia Saudyjska. Z tej przyczyny, w swojej kalkulacji, współpracuje z tymi podmiotami, które w danym obszarze polityki zagranicznej przynoszą jej najbardziej wymierne korzyści. Z jednej strony rozwija partnerstwa biznesowe – przede wszystkim z Chinami, ale także z państwami Unii Europejskiej – jednocześnie współpracując z Amerykanami w dziedzinie bezpieczeństwa. Ambitne cele Arabii Saudyjskiej zamieszczone w „Saudi Vision 2030”, wymagają stabilności geopolitycznej w regionie, co implikuje obecne porozumienie z Iranem, a także poprawę relacji z Syrią czy Turcją (Fantappie, 2023). Dywersyfikacja współpracy – to obecnie główne założenie saudyjskiej polityki zagranicznej.

Nowe otwarcie dla Iranu?

Ostatnia dekada była dla Islamskiej Republiki Iranu bardzo wymagającym okresem. Okresem antagonizacji państwa nie tylko w regionie, ale i na świecie. Iran poprzez ciągłe wzbogacanie uranu oraz rozwój własnego potencjału atomowego, a także jasne wsparcia dla Federacji Rosyjskiej w agresji na Ukrainę spalił za sobą wiele mostów oraz perspektyw politycznych i energetycznych. Choć wydawało się, że po prezydenturze Mahmuda Ahmadineżada irańska dyplomacja otworzy się bardziej na zachód zrywając z dotychczasowym *thirdworldismem* (tak faktycznie mogło się wydawać po podpisaniu JCPOA w 2015 roku), to problemy pojawiły się po zwycięstwie Donalda Trumpa w wyborach prezydenckich. Stany Zjednoczone Ameryki błyskawicznie wycofały się z porozumienia nuklearnego z Iranem. Główną motywacją prezydenta USA do tak stanowczego kroku były przesłania o rozwijaniu przez stronę irańską potencjału atomowego oraz wzbogacaniu uranu na dużo większą skalę niż zakładało porozumienie. Oficjalnie Iran do postawionych zarzutów się nie przyznał, a minister spraw zagranicznych Javad Zarif oskarżył państwo Izrael o umyślne rozprzestrzenianie kłamstw (Zarif Javad, wywiad z 2015).

Od tamtego czasu Islamska Republika Iranu dwukrotnie miała okazję zmienić swoje położenie na Bliskim Wschodzie. Pierwszy raz, przy okazji tak zwanego „Trójkąta Astańskiego”. Iran za pośrednictwem Fe-

deracji Rosyjskiej podjął się wspólnego dialogu z Turcją, czyli historycznym rywalem. Przywódcy tych trzech państw spotkali się, aby opracować wspólną strategię zakończenia wojny domowej w Syrii. Jednak zbyt duże różnice interesów między Iranem a Turcją doprowadziły do zawieszenia rozmów, w praktyce kończąc inicjatywę Trójkąta Astańskiego (Repetowicz, 2020).

Drugą taką okazją był wybuch wojny w Ukrainie. Kiedy państwa Unii Europejskiej zaczęły zrywać wieloletnie zobowiązania energetyczne z Rosją, Iran okazał się dość atrakcyjną alternatywą. Państwo to jest drugim największym eksporterem gazu ziemnego oraz trzecim największym eksporterem ropy naftowej na świecie. Europejscy liderzy na czele z prezydentem Francji Emmanuelem Macronem naciskali na szybkie wznowienie negocjacji w celu przywrócenia JCPOA (Joint Comprehensive Plan of Action). Ambitne plany jednak zwolniły i w końcu całkowicie zostały zawieszono po odkryciu i udowodnieniu obecności irańskiego sprzętu w rosyjskiej armii na froncie. Nie pomógł także zapewne fakt, że prezydent Ebrahim Raisi nie tylko kontaktował się z Putinem po wybuchu wojny w Ukrainie, ale także poparł rosyjską agresję tłumacząc, że w pełni rozumie rosyjski interes narodowy oraz przeciwdziałanie ekspansji zagrożenia, jakim jest Unia Europejska, Stany Zjednoczone i NATO (Ghaedi, 2022).

Dla Islamskiej Republiki Iranu inicjatywa porozumienia z Arabią Saudyjską może być szansą na zakończenie izolacji wewnętrznej i zewnętrznej. Rola Chińskiej Republiki Ludowej jest tu o tyle znacząca, że nie jest to pierwszy projekt strony chińskiej, który ratuje Iran z osamotnienia. Przypomnieć bowiem należy, że Iran stanie się lada dzień członkiem Szanghajskiej Organizacji Wspólnoty (Hafezi, 2022). Partycypacja w SOW może także nałożyć na Iran potrzebę redefinicji swojej polityki gospodarczej. Z powodu izolacjonistycznego charakteru państwa (tak naprawdę od samego początku post rewolucyjnej rzeczywistości, choć Chomeini wcale nie wykluczał partnerstwa m.in. ze Stanami Zjednoczonymi) Iran w ostatnich dziesięcioleciach starał się utrzymywać samowystarczalny model rozwoju gospodarczego. Dobrym tego przykładem jest chociażby sieć tak zwanych „Bonjadów” (w farsi „fundacja”), czyli konsorcjum ponad stu półpaństwowych spółek zależnych praktycznie tylko od Najwyższego Przywódcy (Bakhtiar, 2007). W społeczeństwie Bonjady uznawane są za skorumpowaną i skrajnie niewydolną machinę biurokratyczną, która jest winna patologii zwalczania własności prywatnej w irańskiej gospodarce. Bonjady, które stanowią ponad 30% PKB Iranu

zajmują się wieloma sektorami, od branży rozrywkowej po rolnictwo. Z kolei większość irańskich gałęzi przemysłu kontrolowana jest przez Setad, czyli parapaństwową organizację zajmującą się wyzyskiem majątków po rewolucji islamskiej. Dodatkowo niekończące się protesty motywowane niskim poparciem dla reżimu ajatollahów przyczyniają się do znaczącego kryzysu stabilności państwa.

Szanghajska Organizacja Wspólnoty może być dla Iranu ostatnią deską ratunku, na równi ze wznowieniem relacji dyplomatycznych z Arabią Saudyjską. Fakt, że przy obu inicjatywach wyraźna jest rola chińska powoduje, że Islamska Republika Iranu zaczyna uzależniać się od wschodniego podmiotu. Dla Teheranu wydaje się to być jednak cena stosunkowo niska w zamian za wielowymiarowe partnerstwo kończące największy od 1979 roku kryzys polityki zagranicznej Iranu. Po podpisaniu JCPOA w 2015 roku znacząco wzrósł poziom partnerstwa irańsko-chińskiego. Ponad 60% wartości eksportu irańskiego do Chin stanowi ropa naftowa. W samym roku 2016 Chiny i Iran podpisały 17 porozumień handlowych. Były prezydent Iranu Hassan Rouhani zapowiedział nawet, że w planach jest zwiększenie wartości handlu między tymi państwami aż o 1000% (Mollman, 2016). Obecna władza w Iranie wydaje się kontynuować ten trend. Dodatkowo Chiny zadeklarowały serię inwestycji infrastrukturalnych w Iranie, co także jest kontynuacją już istniejących (jak chociażby metro w Teheranie).

Samo porozumienie z Arabią Saudyjską jest też motywowane czystym pragmatyzmem, ponieważ Iran z racji wymienionych wcześniej komplikacji przestaje być wydolny do prowadzenia z Saudyjczykami wojen zastępczych na Bliskim Wschodzie i w Afryce. Co ważne, przy jednoczesnym kryzysie Iranu, wzmocił się znacząco w ostatnich latach jego największy rywal w regionie, czyli Izrael. W 2020 roku po zabójstwie generała Qasema Solejmaniego Iran okazał się być podmiotem osamotnionym. Niedługo potem zamordowany został także czołowy naukowiec irański Mohsen Fakhrizadeh (czym premier Netanjahu sam się chwalił). Odnotowano też wiele ataków na infrastrukturę nuklearną Iranu, jak na przykład w kompleksie Natanz (Bob, Harkov, Joffre, 2021). Placówki militarne atakowane są także regularnie przez izraelskie drony, jak miało to miejsce chociażby w styczniu 2023 roku w Isfahanie (Berg, 2023). Irańska strona jako winowajcę wskazuje Mossad. Obecnie postępująca niestabilność wewnątrz Izraela nie przeszkadza jednak w sprawnym zwalczaniu irańskiego potencjału atomowego. Na przykład Naftali Bennett zatwierdził strategię „Star Wars” (inspirowaną projektem Reagana w zimnej wojnie), czyli możliwie największego

wykorzystania sztucznej technologii oraz zaawansowanego technologicznie arsenału w kontynuowaniu tej „zimnej” (a *de facto* wyjątkowo gorącej) wojny z Iranem oraz jego instrumentami, czyli Hamasem i Hezbollahem (Harkov, 2021). USA oraz Izrael nie poniosły konsekwencji swoich czynów (nielegalnych przecież z perspektywy prawa międzynarodowego). Mało tego, państwo Izrael niedługo potem podpisało „Porozumienia Abrahamowe” z Bahrajnem i Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi. Izrael nie tylko prowadzi skuteczną wojnę hybrydową z Islamską Republiką Iranu, ale także stabilizuje swoją pozycję międzynarodową poprzez Porozumienia Abrahamowe, przy znaczącym udziale Stanów Zjednoczonych Ameryki (Makovsky, 2021). Kiedy podpisywano pierwsze z porozumień uznaniowych Izraela przez ZEA i Bahrajn, analitycy zgadzali się, że przyłączenie się Arabii Saudyjskiej do tego porozumienia to tylko kwestia czasu. Na stan kwietnia 2023 roku nadal do tego jednak nie doszło, co Iran może wykorzystać przy zbliżeniu politycznym, jakiego teraz dokonano. Wszystko po to, aby oddalić Arabię Saudyjską od pomysłu dołączenia do Porozumień Abrahamowych.

Niejasna pozostaje jednak kwestia tego, na ile Iran jest gotowy, a przede wszystkim chętny na dalszy dialog z Arabią Saudyjską. W końcu Saudyjczycy obok Izraela i Stanów Zjednoczonych są wskazywani przez irańskie służby za głównych prowodyrów zamieszek i protestów po zabójstwie Mahsy Amini (Mohammad, 2023). Państwa te mają także skrajnie inne interesy w regionie. Podczas, gdy Arabia Saudyjska wspiera sunnicki aparat władzy, Iran zbroi szyckie bojówki. Otwarte konflikty interesów toczą się chociażby w Iraku, Jemenie (najgorętszy z frontów), czy Syrii, a także spory natury politycznej np. w Nigerii czy Bahrajnie. Arabia Saudyjska mimo solidarności w nieuznawaniu Izraela przez świat arabski wielokrotnie podejmowała się także współpracy z tym państwem za pośrednictwem Stanów Zjednoczonych. Operacja „Timber Sycamore”, czy strategiczna wymiana informacji przy okazji wojny w Libanie w 2006 roku stawia z perspektywy czasu Arabię Saudyjską wielokrotnie po tej samej stronie frontu, co Izrael, który przecież jest uznawany przez reżim ajatollahów za największe zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Islamskiej Republiki Iranu (Sachs, 2018). Mimo wszystko symbolika wznowienia relacji w tym, a nie innym momencie (próby przywrócenia dialogu tych państw były podejmowane kilkakrotnie przez Irak od 2016 roku) daje perspektywę załagodzenia trwających do tej pory napięć, co *de facto* zapoczątkowałoby nowy porządek w regionie oraz redefinicję irańskiej polityki zagranicznej i irańskiego interesu narodowego.

Wpływ na sytuację w regionie MENA

Bez wątpienia porozumienie saudyjsko-irańskie może przyczynić się do osłabienia obecnej tam rywalizacji między odpowiednio sunnickim i szyickim państwem. Istnieje prawdopodobieństwo, iż pierwszym takim krokiem będzie rozwój więzi gospodarczych Iranu, nie tylko z Arabią Saudyjską, ale również pozostałymi państwami Zatoki Perskiej. Perspektywa na to tkwi w słowach saudyjskiego ministra finansów – Mohammed al-Jadaana – który zaznaczył, iż w przypadku pozytywnej implementacji punktów porozumienia, Arabia Saudyjska jest gotowa na gospodarcze inwestycje w Iranie. Z kolei prezydent Ebrahim Raisi przyjął już zaproszenie do złożenia wizyty w Rijadzie, na chwilę obecną, w bliżej nieokreślonym terminie (Fantappie, 2023). Tak zróżnicowane i poważne sformułowania pozwalają na przyjęcie założenia, iż obydwie strony są gotowe do rozwoju wzajemnych relacji.

W kontekście porozumienia saudyjsko-irańskiego, nie sposób zapomnieć o jego wpływie na trwającą wojnę domową w Jemenie. Konfliktu, który od 2015 roku przyczynia się do regionalnej destabilizacji oraz cyklicznych wzrostów napięć między Saudami i irańską administracją. Na chwilę obecną, najbardziej rzeczywistym scenariuszem okazuje się ten, który zakłada, iż mediacje saudyjsko-irańskie ułatwią dwustronne rozmowy, które toczą się między Arabią Saudyjską i Ruchem Houthi. Zostały one zainicjowane w październiku ubiegłego roku, gdy wygasło półroczne zawieszenie broni. Na chwilę obecną żadna ze stron nie dąży do wznowienia pełnoskalowych działań. Prowadzi to do konkluzji, iż w najbliższym czasie nie zanoszą się na przełomowe zmiany, prowadzące do trwałego pokoju. Jednakże warto zauważyć, iż rywalizacja saudyjsko-irańska jest elementem szerszego, wielowiekowego sporu sunnicko-szyickiego. W konsekwencji w wielu państwach regionu odnaleźć można różnorodne ugrupowania polityczne, wspierane przez Arabię Saudyjską lub Iran. Tego typu antagonizmy, przechodzące w mniejszą lub większą zaciętość można było zaobserwować w Syrii (przede wszystkim w czasie eskalacji trwającej tam od 2011 wojny domowej), Iraku i Libanie (Gallagher, Hamasaeed, Nada, 2023). Jednakże pomimo wyżej wymienionych animozji Zjednoczone Emiraty Arabskie, Oman, Katar, Bahrajn i Kuwejt, jak i Egipt, Irak i Turcja z zadowoleniem przyjęły przywrócenie więzi saudyjsko-irańskich (Hafezi, Abdallah, Yaakoub, 2023).

Podsumowanie

Porozumienie saudyjsko-irańskie to jedno z istotniejszych wydarzeń ostatnich lat w regionie *the Middle East and North Africa*. Niesie za sobą poważne implikacje dla relacji między tymi państwami, sytuacji w regionie, a także dla globalnej polityki. Na chwilę obecną nie jest łatwym jednoznacznie przewidywanie dotyczące jego trwałości. Niemniej jednak powyższe rozważania podniesione przez autorów pozwalają na stwierdzenie, iż porozumienie saudyjsko-irańskie może odgrywać istotną rolę dla stabilności regionalnej. W konsekwencji doprowadziłoby do końca politycznej schizmy Iranu z Arabią Saudyjską. Poczynione przez obydwie strony kroki, a także założenia podpisanego porozumienia, pozwalają na stawianie dość obiecujących tez dotyczących normalizacji stosunków między zwaśnionymi państwami. Z perspektywy Królestwa Arabii Saudyjskiej porozumienie z Iranem, zawarte przy pośrednictwie ChRL, stanowi realizację śmiałych celów dotyczących pozycji państwa w stosunkach międzynarodowych. Dla Rijadu, partnerstwo z Chinami, to możliwość inwestycji, wymiany handlowej, rozwoju gospodarczego. Odzwierciedlenie tych celów odnaleźć można w „*Saudi Vision 2030*” – sztandarowym projekcie księcia koronnego Muhammeda bin Salmana. Do realizacji tych założeń niezbędne jest bezpieczeństwo narodowe, jak i międzynarodowe, rozumiane w *sensu stricto*, jako pokój i stabilizacja regionu. W tym kontekście warunkiem koniecznym okazuje się unormowanie relacji z Iranem. Bez wątpienia wieloletnie napięcia między Arabią Saudyjską i Iranem nie odejdą w natychmiastowe zapomnienie. Obydwa państwa są świadome różniących je interesów, jak i pozycji każdego z nich w regionalnym, jak i globalnym systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. Niemniej jednak, zdając sobie sprawę z obecnych w stosunkach międzynarodowych napięć i fluktuacji, dążą do odnalezienia punktów wspólnych, które przyniosą im obopólne korzyści. Potencjalny rozwój dialogu saudyjsko-irańskiego będzie zatem oznaczać koniec politycznej schizmy, a także koniec izolacji Iranu w regionie. W efekcie może to stanowić kres demonizacji strony irańskiej przez UE i NATO. Najważniejsze, co jednak niesie za sobą to porozumienie, to szansa na zażegnanie wielu niszczycielskich wojen zastępczych, jakie Iran i Arabia Saudyjska do tej pory prowadziły. Oba państwa są znaczącymi siłami w układzie międzynarodowym oraz potęgami energetycznymi. Wizja współpracy tych graczy na arenie międzynarodowej zmusza obserwatora do wysnucia refleksji na temat potencjalnego „nowego rozdania” w porządku regionalnym *MENA*.

Bibliografia

- Al.-Rasheed M. (2011), *Historia Arabii Saudyjskiej*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa.
- Barnes-Dacey J., Bianco C., Geranmayeh E. (2023), *The shoots of stability: What the Saudi-Iran deal means for the Middle East and Europe*, 14.03.2023, <https://ecfr.eu/article/the-shoots-of-stability-what-the-saudi-iran-deal-means-for-the-middle-east-and-europe/>, 28.03.2023.
- Berg R. (2023), *Iran blames Israel for Isfahan drone attack, warning of revenge*, BBC, 2.02.2023, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-64460139>, 1.04.2023.
- Bob J., Harkov L., Joffe T. (2021), *Mossad behind attack on Iran's Natanz nuclear facility*, Jerusalem Post, 13.04.2021, <https://www.jpost.com/middle-east/incident-reported-in-iranian-natanz-nuclear-facility-664792>, 2.04.2023.
- Congressional Research Service (2021), *Saudi Arabia: Background and U.S. Relations*.
- Wald E. R. (2022), *Why OPEC Is Cutting Oil Production*, Nytimes.com, 24.10.2022, <https://www.nytimes.com/2022/10/24/opinion/saudi-arabia-opec-oil-cut.html>, 17.03.2023.
- Fantappie M., Nasr V. (2023), *A New Order in the Middle East?*, [foreignaffairs.com](https://www.foreignaffairs.com/china/iran-saudi-arabia-middle-east-relations) 22.02.2023, <https://www.foreignaffairs.com/china/iran-saudi-arabia-middle-east-relations>, 18.03.2023.
- Fulton J. (2020), *Strangers to strategic partners. Thirty Years of Sino-Saudi Relations*, Atlantic Council.
- Furlan M. (2023), *Implications of the Saudi-Iran deal for Yemen*, politicalviolenceataglance.org, 27.03.2023, <https://politicalviolenceataglance.org/2023/03/27/implications-of-the-saudi-iran-deal-for-yemen>, 31.03.2023.
- Gallagher A., Hamasaeed S., Nada G. (2023), *What You Need to Know About China's Saudi-Iran Deal*, [usip.org](https://www.usip.org/publications/2023/03/what-you-need-know-about-chinas-saudi-iran-deal), 16.03.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/03/what-you-need-know-about-chinas-saudi-iran-deal>, 30.03.2023.
- Ghaedi M. (2022), *Iran-Russia ties deepen sanctions bite*, “Deutsche Welle”, 18.07.2022, <https://www.dw.com/en/growing-iran-russia-ties-in-focus-as-putin-heads-to-tehran/a-62508053>, 1.04.2023.
- Hafezi P. (2022), *Iran to join Asian security body led by Russia, China*, Reuters, 15.09.2022, <https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-signs-memorandum-joining-shanghai-cooperation-organisation-tass-2022-09-15/>, 1.04.2023.
- Hafezi P., Abdallah N., El Yaakoubi A. (2023), *Iran and Saudi Arabia agree to resume ties in talks brokered by China*, [reuters.com](https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-saudi-arabia-agree-resume-ties-re-open-embassies-iranian-state-media-2023-03-10/), 10.03.2023, <https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-saudi-arabia-agree-resume-ties-re-open-embassies-iranian-state-media-2023-03-10/>, 17.03.2023.

- Harkov L. (2021), *Israel's Bennett inspired by Reagan in fight against Iran nuclear program*, Jerusalem Post, 31.10.2021, <https://www.jpost.com/israel-news/politics-and-diplomacy/bennett-inspired-by-reagan-in-fight-against-iran-nukes-683603>, 1.04.2023.
- Makovsky D., Kram J. (2021), *A US Role for Deepening the Abraham Accords*, Washington Institute, 3.10.2021, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/think-regionally-us-role-deepening-abraham-accords>, 1.04.2023.
- Marquardt A. (2022), *US determines Saudi Crown Prince is immune in case brought by Jamal Khashoggi's fiancée*, edition.cnn.com, 18.11.2022, <https://edition.cnn.com/2022/11/17/politics/saudi-crown-prince-immunity-state-department-jamal-khashoggi/index.html>, 30.03.2023.
- Mohammad T. (2023), *Why Saudi Arabia Doesn't Want Iran's Regime to Fall*, Foreign Policy, 27.01.2023, <https://foreignpolicy.com/2023/01/27/iran-saudi-arabia-rivalry-mahsa-amini-protests-irgc/>, 1.04.2023.
- Mollman S. (2016), *Iran plans to boost trade with China by about 1000% over the next 10 years*, Quartz, 25.01.2016, <https://qz.com/601831/iran-plans-to-boost-trade-with-china-by-about-1000-over-the-next-10-years>, 1.04.2023.
- Parsi T., Aljabri K. (2023), *How China Became a Peacemaker in the Middle East*, Foreignaffairs.com, 15.03.2023, <https://www.foreignaffairs.com/china-became-peacemaker-middle-east>, 20.03.2023.
- Repetowicz W. (2020), *Dziwna wojna Turcji i Rosji*, Defence24, 26.02.2020, <https://defence24.pl/geopolityka/dziwna-wojna-turcji-i-rosji-opinia>, 1.04.2023.
- Sachs J. (2018), *Ending America's War of Choice in the Middle East*, "Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development", nr 11, s. 20–33, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/48573492>, 1.04.2023.
- Saudi Vision 2030*, <https://www.vision2030.gov.sa/>, 15.03.2023.
- Saudi-US Relations*, The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia, [saudiembassy.net](https://www.saudiembassy.net/saudi-us-relations), 11.05.2022, <https://www.saudiembassy.net/saudi-us-relations>, 20.03.2023.
- Slow O., Davies A. (2022), *Mohammed bin Salman: Saudi leader given US immunity over Khashoggi killing*, bbc.com, 18.11.2022, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-63671947>, 16.03.2023.
- US Relations With Saudi Arabi*, state.gov, <https://www.state.gov/u-s-relations-with-saudi-arabia/>, 16.03.2023.
- Young K., *How Saudi Arabia Sees the World*, Foreignaffairs.com, 1.11.2022, <https://www.foreignaffairs.com/saudi-arabia/how-saudi-arabia-sees-world>, 15.03.2023.
- Zdanowski J. (2004), *Arabia Saudyjska*, Wydawnictwo Naukowe „Askon”, Warszawa.

Prospects for the end of political schism. The impact of the Saudi-Iranian agreement on the Middle East and North Africa region

Summary

The following study outlines the impact of the Saudi-Iranian agreement on the Middle East and North Africa region. The main hypothesis of the study is based on the claim that the Saudi-Iranian agreement can play an important role for regional stability. In their reflections, the authors aim to illustrate the essence of an agreement that can significantly contribute to stability in the MENA region. The authors chose to explore the above topic due to the timeliness of the event, as well as an awareness of the complex repercussions affecting contemporary international relations. In addition, through an analysis of the research discourse, it was noted, on the one hand, the considerable interest in Saudi-Iranian relations by foreign scholars and researchers, and on the other hand, the lack of sufficient exploration by the Polish academic community.

Key words: Kingdom of Saudi Arabia, Islamic Republic of Iran, agreement, foreign policy, the Middle East and North Africa

Informacja o autorach

Michał Stefanowski [mstefanowski@diplomacy.pl] – student drugiego roku studiów magisterskich na kierunku stosunki międzynarodowe. Studia realizuje na Wydziale Nauk Politycznych im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W swoich badaniach głównie skupia się na regionie Bliskiego Wschodu (w szczególności Izrael i Iran). Członek Forum Młodych Dyplomatów oraz Koła Naukowego Politologów i Dziennikarzy. Autor wielu artykułów dla kół naukowych oraz stowarzyszeń, a także opracowań, w tym rozdziału *Analiza porównawcza pozycji prezydenta w Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz Meksykańskich Stanach Zjednoczonych (Ustroje państw współczesnych – wybrane zagadnienia*, Archaegraph, 2022), a także *Państwo Żydowskie a Państwo Izrael (Państwo a Religia – wybrane zagadnienia*, Archaegraph 2023).

Amelia Wojciechowska [awojciechowska@diplomacy.pl] – studentka drugiego roku studiów licencjackich na kierunku stosunki międzynarodowe na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Członkini Forum Młodych Dyplomatów, grupy nieformalnej Globalna Wioska oraz Koła Naukowego Politologów i Dziennikarzy. Jej zainteresowania badawcze oscylują wokół regionu Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, w szczególności: polityki zagranicznej Królestwa Arabii Saudyjskiej, wojny domowej w Jemenie oraz konfliktu saharyjsko-marokańskiego. Dodatkowo pasjonuje się edukacją globalną w kontekście neokolonializmu we współczesnym świecie, a także wpływu nierówności społecznych. Autorka wielu artykułów dla kół naukowych i stowarzyszeń poświęconych m.in.: zamachowi stanu w Birmie, kryzysowi żywnościowemu w 2022 roku, akcesji Szwecji i Finlandii do NATO oraz kryzysowi politycznemu w Iraku.